

FELMÉRI CECÍLIA

SZABADSÁG A KERETEK KÖZÖTT

A FILMKÉSZÍTÉS ELSŐ KIHÍVÁSAI:
FORGATÓKÖNYV ÉS FINANSZÍROZÁS

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

Felméri Cecília

Szabadság a keretek között

Felméri Cecília

SZABADSÁG A KERETEK KÖZÖTT

A filmkészítés első kihívásai:
forgatókönyv és finanszírozás

Presa Universitară Clujeană ■ Kolozsvári Egyetemi Kiadó
2022

Szaklektorok:

dr. M. Tóth Géza egyetemi tanár
dr. Lakatos Róbert egyetemi docens

Korrektor:

Deák Szidónia

Tördelés:

Sütő Ferenc

Borítóterv:

Jánosi Andrea

Külön köszönet:

Schulze Éva

Köszönet:

Muhi András, Lakatos Róbert, Csibi László, Fekete Ibolya,
Jankó Zsolt, Felméri Erzsébet

ISBN 978-606-37-1641-6

© Felméri Cecília, 2022.

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

TARTALOM

ELŐSZÓ	11
1. FEJEZET. FORGATÓKÖNYVÍRÁS ÉS AMI EZZEL JÁR	13
MIT, MIÉRT, HOGYAN?	13
MIT?	13
Mi a történet?	13
Mitől történet egy történet?	14
Mi a funkciója a történetnek? Miért fontosak a történetek?	15
A történet és az élet	17
Mindenki élettörténete	18
HOGYAN?	19
A történet és a cselekmény	19
Miért szükséges a cselekmény?	21
Tartalom és forma	21
MIÉRT?	22
Hogy választjuk ki, hogy miből csinálunk filmet?	24
A premissza	25
A TÖRTÉNET ALKOTÓELEMEI	28
A konfliktus	28
A változás	30
A FEJLESZTÉS	31
A KARAKTER	32
A karakterrajz	32
Jellemzés és jellem	33
Valós emberek és filmbeli szereplők	36
A vágy mint a szereplő mozgatórugója	36
A háromdimenziós karakter, a sokoldalú karakter	37
A karakterben levő ellentmondás	39
A karakter megírása	40
Fiziológiai tényezők	40
A szociológiai dimenzió	40
A pszichológiai dimenzió	41

A háromdimenziós karakter csontszerkezete	42
Fiziológiai tényezők	42
Szociológiai tényezők	42
Pszichológiai tényezők	42
A környezet	43
A karakter megértése	44
Karakterfejlődés	44
Akarakterő a karakterben	46
Típus és archetípus	47
A monomitosz és a hős útja	49
A hős útjának 12 állomása	51
SZINOPSZIS, TREATMENT	57
A szinopszis	57
A logline	61
A treatment	61
Az outline	62
A FORGATÓKÖNYV	63
A forgatókönyv elemei	64
A jelenetek (Scene)	65
Szekvenciák (Sequence)	69
Az ütemek (Beat)	69
Felvonások (Act)	70
A történet (Story)	71
Fordulópontok és epizódjelenetek	72
A lezárás.	73
A dramaturgia	73
Narrációs technikák	74
SZERZŐDÉSEK A NÉZŐKKEL	75
Cselekménytípusok	75
A klasszikus cselekményű film	75
A minimalista cselekményű film	77
Az anticselekményű film	78
A cselekménytelen film	79
Művészetpolitika és tartalom összefüggése	79
A történet világa	82
Az elbeszélés hiátusai	85
A néző figyelme	85
A véletlen	89

Hiányzó láncszem	90
A műfaj	90
Az adaptáció	94
A cím	97
 A TÖRTÉNET NYELVE.	97
A forgatókönyv nyelvezete, szimbólumok, motívumrendszerek	97
A nézőpont	99
Ritmus és tempó	100
 A FORGATÓKÖNYVÍRÁSRÓL SZÓLÓ KÖNYVEK	101
Forgatókönyvíró konzultánsok, scriptdoktortok	106
 A FORGATÓKÖNYV FORMAI SZABÁLYAI	108
A forgatókönyv szerkezeti elemei	110
SCENE HEADING: a jelenet címe	112
<i>A jelenet típusa</i>	112
<i>A helyszín</i>	112
<i>A napszak</i>	113
ACTION: akció, a jelenet leírása	113
CHARACTER NAME: a szereplő neve	117
PARENTHETICAL: zárójeles vagy közbevetett	117
DIALOGUE: beszéd, párbeszéd, dialógus	117
EXTENSION: kiterjesztés	121
TRANSITION: átmenet egyik jelenetből a másikba	122
SHOT: képkivágás és kameramozgásra utaló információk	122
TITLE	124
További szabályok	125
További jelölések, rövidítések a forgatókönyvben	126
Fontos!	127
 AMIKOR A FORGATÓKÖNYV MELLÉ BELÉP A RENDEZŐ	128
Ha a rendező saját ötlettel vagy forgatókönyvvel dolgozik	129
Ha a rendező kapott forgatókönyvvel dolgozik	129
A szerző	130
Rendezői szemmel nézni a forgatókönyvre	131
A rendező számára a forgatókönyvírás	133

2. fejezet. FINANSZÍROZÁS	137
A PRODUCER	137
Ki a producer?	138
A produceri szakma változása	138
A produceri társszakmák	140
Producertípusok	142
A producer feladatai	143
A produceri munka fázisai	148
A producer felelőssége	149
A FILMTERV ÉS A PRODUCER	150
A forgatókönyv elküldése a producernek. Mit küldjünk?	150
Mibe száll be a producer. A producer szempontjai	151
Mi fontos a producer számára egy történetben?	152
Forgatókönyv és projekt fejlesztések	154
A FINANSZÍROZÁS TÍPUSAI	155
Az önffinanszírozás	155
Crowd funding vagy közösségi finanszírozás	156
Közpénzek	156
Az európai filmalapok típusai	158
Regionális szintű alapok	158
Nemzeti alapok	159
Nemzetközi alapok	159
A filmalapok pályázatainak kiválasztási kritériumai	160
A filmalap és a pályázó közötti kommunikáció	161
Pozitív diszkrimináció	161
Kölcsön vagy támogatás a filmalap finanszírozása?	162
A romániai pályázati rendszer Centrul Național al Cinematografiei	162
A pályázati csomag	163
A rendezői koncepció	163
A képi koncepció	164
Mood board.	164
A siker	165
Adó-visszatérítések/adókedvezmények	166
A koprodukciónk	166
Privát pénzek	168
Pre selling	169
Barátok és szívességek	169

A PITCHING	170
Pitchingfórumok	171
Felkészülés a pitchre	173
Miből áll egy pitch	175
1. Bevezetés	175
2. Horog (hook)	175
3. A sztori	175
4. A csapat	176
5. Gyakorlati vonatkozások	176
A pitch eredménye	176
Pitchtípusok	177
 KIA KÖZÖNSÉG?	 179
 A PRODUCER ÉS A RENDEZŐ VISZONYA	 180
Együttműködés	181
Zökkenők	182
Hierarchia	183
Az utolsó vágás (final cut) joga	184
Produceri szemléletek	184
Jogi keretek	185
Opció szerződés	185
Megbízási és felhasználási szerződés	186
Diákfilmek	187
A kisjátékfilmek	187
 KÖNYVÉSZET	 189
 FILMJEGYZÉK	 193

ELŐSZÓ

Rendezői és oktatói tevékenységem során mindig hiányoltam egy korszerű, átfogó filmrendezési szakkönyvet. Az angol nyelvű szakirodalom leginkább az amerikai filmes rendszerre íródott, ami azt jelenti, hogy sok minden nem alkalmazható a magyar, román vagy kelet-európai viszonyokra, filmes gondolkodásra, mert itt egyszerűen mások a gyártási, forgalmazási és esztétikai körülmények. Ezek között sem találtam olyat, amely túlmutatna egy rendezői gyakorlati kézikönyvön, és a konkrét technikai döntéseket filmművészeti kontextusban is értelmezné.

Egy játékfilm készítése rengeteg gyakorlati döntés meghozatalát jelenti: Ki játsszon el egy szerepet? Hova állítom a színészeket? Hova teszem a kamerát? Milyen képkihágásban filmezek? Milyen objektívvél? Mikor vágok? Minden gyakorlati döntésnek – akár tudatos, akár intuitív, akár esztétikai – a film stílusára kiható következményei vannak, amelyek egy adott filmtörténeti kontextusban érvényesülnek. Amikor rendezőként ezekre a gyakorlati kérdésekre keressük a választ, akkor eljárások és szabályok széles skálája áll a rendelkezésünkre a saját nemzeti filmiparunkból vagy a nemzetközi hagyományokból. Természetesen el is utasíthatjuk az épp aktuális hazai vagy nemzetközi trendeket, és földrajzilag vagy történelmileg teljesen más szabályrendszerhez folyamodhatunk, újraértelmezhetünk szabályokat, vagy különböző filmes hagyományok ötvözésére tehetünk kísérletet.

Még a leginnovatívabb rendezők sem nulláról találják ki a dolgokat, hanem egy létező filmes hagyományon belül újítanak. A filmtörténet egész stilisztikai eszköztárat bocsát az alkotók rendelkezésére, amelyet tetszés szerint alkalmazhatnak és fogalmazhatnak újra a saját céljaik szolgálatában, és ugyanígy a filmelméletek történelme is az alkotók rendelkezésére bocsát egy széles körű gondolattárat, amely egyrészt ösztönözheti az alkotót a saját útkeresésében, másrészt megerősítheti őt egyik vagy másik stílusra vonatkozó személyes preferenciáiban.

Ahhoz, hogy filmalkotóként a filmnyelv lehetőségeivel élve pontosan tudjunk fogalmazni, a témánkhoz a legmegfelelőbb stílust válasszuk, tisztában kell lennünk a forma lehetőségeivel, jelentéseivel, működésével, hatásával és ezzel egy időben a kontextusával is.

Jelen könyv a filmrendezés folyamatának első lépéseit tárgyalja, a forgatókönyvírást, illetve a film finanszírozásának lehetőségeit. Leszögezném, hogy az itt leírtak bizonyos fajta filmkészítési szemléleteket mutatnak be, ahol megfogalmazhatunk és rendszerbe

foglalhatunk sémákat és szabályokat, de el kell fogadnunk – és szabadságként értékelnünk azt –, hogy végső soron a művészetek és főként az alkotói munka területén kevés biztos kijelentést lehet tenni, mindig bevillanhat egy olyan szabad megközelítés, ami működik, és megkérdőjelez mindent, amit addig tudtunk.

Ez a könyv inkább gondolkodásmódról szól, mint szabályokról, nem azt állítja, hogy úgy kell játékfilmet készíteni, hogy be kell tartani mindazt, ami benne van – különösen, hogy egy-egy téma kapcsán gyakran egymással ellentétes megközelítéseket is bemutat. Fontos, hogy az olvasó megértse, hogy nincs mindenre érvényes szabály és recept. E könyv inkább betekintést kíván nyújtani abba, hogy a filmkészítés általában miként szokott működni, és figyelmeztetéseket tartalmaz arra vonatkozóan, hogyan nem működhet jól, illetve melyek lehetnek a buktatói.

„Minden filmkészítő ugyanazokkal a kérdésekkel találkozik, és mindenik megtalálja a maga útját, hogy megválaszolja ezeket.”

Patrice Leconte

„A filmkészítésben az a fantasztikus, hogy olyan szakaszok vannak benne, amelyek egymásba folynak, miközben nagyon különböznek egymástól. Az írás az első és legalapvetőbb dolog. Aztán következik a casting, ami egy teljesen más dolog. A forgatásnak megvan a maga saját kis világa. A vágás szinte olyan, mint az írás, abban, hogy kontemplatív és általában kevésbé áll az idő nyomása alatt, kivéve, hogy a technológia is implikált benne. Majd a hangkeverés, amely a filmkészítés legkevésbé megértett aspektusa. A fenti elemek mind kritikusan fontosak, és mindeniknek különböző tónusa és hangulata van. A rendező mindenik részben teljesen más hangulatban vesz részt. Mindeniket szeretem, és a maguk módján mind egyformán fontosak, mert az összes említett fázisban meg lehet csinálni vagy el lehet rontani egy filmet. Az írás azért nehéz, mert az a legelső aktus. Az ugrás a semmiből a valamibe.”

David Cronenberg.¹

¹ Emery 2003, 153.

(ordítva)

Bence!

JANKA HANGJA ALIG HALLATSZIK A LÁNGFÜRŐHÖZ KAPÁRHOZ!
Idegesen megrántja a vállát, tovább várja a langyos
áramlást, hogy a jégdarab levált, ekkor ismétlődik a
lámpafűrést.

ORDÍT LÉSZ.

Bence egy fejrántással kimegy a fürdőszobából, és a lav
tozást.

Megvárja, egészen közel, megvárja az öntést, megvárja
a langyos áramlást, és várja a jégdarab leválását.

ISBN: 978-606-37-1641-6